

A.X.Dadaşlı
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
dadashliaysel27@gmail.com

ŞAĞIRDLƏRİN İNNOVATİV SAHİBKARLIĞA CƏLB EDİLMƏSİ

Xülasə

Məqalədə şagirdlərin sahibkarlıq vərdişlərinin formalaşması üçün təhsilin müstəsna rolundan bəhs edilir. Tədqiq olunan məsələnin aktuallığı onunla bağlıdır ki, sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafı və sosial iqtisadi sistemlərə innovativ inteqrasiyası təkcə maddi deyil, həm də cəmiyyətə təqdim olunan təhsil prosesi ilə sıx əlaqədədir.

ВОВЛЕЧЕНИЕ СТУДЕНТОВ В ИННОВАЦИОННОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО

Резюме

В статье говорится об исключительной роли образования для формирования предпринимательских навыков учащихся. Актуальность исследуемого вопроса связана с тем, что развитие предпринимательской деятельности и инновационная интеграция в социально-экономические системы не только материальны, но и тесно связаны с образовательным процессом, представляемым обществом.

INVOLVEMENT OF STUDENTS IN INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP

Summary

The article discusses the extraordinary contribution that education makes to students' development of entrepreneurial tendencies. The study topic is pertinent because it is intimately linked to the educational system that is being offered to society as well as to the growth of entrepreneurial activity and innovative integration into social economic systems.

Açar sözlər: *innovativ sahibkarlıq, təlim vasitələri, sahibkarlıq fəaliyyəti, sahibkarlıq təhsili, sahibkarlıq səriştəsi, biznes təhsili*

Ключевые слова: *инновационное предпринимательство, учебные материалы, предпринимательская деятельность, предпринимательское образование, предпринимательская компетентность, бизнес-образование*

Key words: *innovative entrepreneurship, training tools, entrepreneurial activity, entrepreneurial education, entrepreneurial competence, business education*

Azərbaycan iqtisadiyyatının innovativ sosial yönümlü inkişaf modelinə keçidi dövlətin əsas strateji vəzifələrindən biridir. Bu model yüksək texnologiyalı sahələrin genişləndirilməsinə, regionların elmitexniki və

innovativ potensialının inkişafına, habelə sahibkarlıq fəaliyyəti üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına xidmət edir.

Azərbaycan məktəblərinin əsas vəzifələrindən biri iqtisadiyyatı yüksək ixtisaslı kadrlarla təmin etməkdən ibarətdir. Bunun üçün aparıcı məktəblərin qarşısında yeni vəzifələr durur: məktəbin ərazisində “innovativ şirkətlər kəməri”ni formalaşdırmaqla kiçik və orta biznesin inkişafına kömək etmək. Ona görə də regionun aparıcı məktəblərinin ən mühüm missiyası sahibkarlıq fəaliyyətini artırmaqdır. Başqa sözlə, aparıcı məktəblər regionların innovativ potensialının açılmasında və sahibkarlığın inkişafında “mühərrik” olmalıdır.

Bununla belə, Azərbaycan təhsilində sahibkarlıq sistemi elə qurulmalıdır ki, şagirdlər lazımı sahibkarlıq bilik və bacarıqlarını əldə etməklə, öz innovativ ideyaları və layihələri üzərində işləmək imkanı qazansınlar. Təəssüflər olsun ki, məktəblərdə aparılan maarifləndirmə tədbirləri heç də həmişə innovativ sahibkarlıq sahəsindəki tələblərə uyğun gəlmir. Nəticədə, gənclər innovatorların və biznes layihələrinin dəstəklənməsinin mövcud üsulları haqqında zəif məlumatlandırılır və onların innovativ ideyaları bazara daxil ola bilmir.

Son zamanlar dövlətin təhsilin keyfiyyətinə və məzmununa daha yüksək tələblər qoyması tendensiyası müşahidə olunur. Dünyanın getdikcə artan mürəkkəbliyi və qeyri-müəyyənliyi məktəblərin qarşısında dəyişikliklərə uyğunlaşan və çevik mütəxəssislər yetişdirmək vəzifəsini qoyur.

Belə bir sual meydana çıxıb: “Ümumiyyətlə sahibkarlar kimlərdir?” Sahibkarlar yeni ideyalar formalaşdıran, qarşısına çıxan imkanları dəyərləndirən və biznes qurmaq riskini öz üzərinə götürərək bunları cəmiyyət üçün əlavə dəyərə çevirən insanlardır. Sahibkarlar iqtisadi inkişafın, sənayeləşmənin, özünə inamın və sərvətin yaradılmasının katalizatorlarıdır. Onlar iqtisadi artımın və sosial inkişafın əsas mənbəyidir.

Son illərdə iş yerlərinin yaradılmasının mümkün mənbəyi kimi sahibkarlığa təşviq həm siyasətin, həm də elmin diqqətini cəlb edir. Sahibkarlığa sosial münasibətin yaxşılaşması gənclər arasında da özünü büruzə verir. Son sorğu məlumatları göstərir ki, həm inkişaf etmiş ölkələrdə, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə getdikcə daha çox gənc sahibkarlığa daha uyğun və perspektivli karyera seçimi kimi baxır. Qlobal Sahibkarlıq Monitorunun (GEM) məlumatlarına əsasən tədqiq edilən müəssisələrin əksəriyyətini 31-45 yaş arasında olan (orta hesabla 36-37 yaş) sahibkarlar açmışdır. Bununla belə, biznesə girmək ideyası əksər hallarda daha erkən, orta hesabla 26 yaşında yaranıb. Beləliklə, gənclər arasında sahibkarlıq həvəsinin artırılmasının vacibliyi göz qabağındadır.

Gənclərin startapları bazar rəqabətini artırır, bununla da iqtisadiyyatı dəstəkləyir, innovasiyaları və çevikliyi artırır, yeni ideyalar və həllər inkişaf

etdirir. Beləliklə, innovativ iqtisadi imkanlar və tendensiyalar meydana çıxır və texnoloji dəyişikliklər əmək bazarında yeni iş imkanları açır.

Sual yarana bilər ki, sahibkarlıq təhsili yaxın gələcəkdə sahibkarlıq münasibətini asanlaşdırma biləcəkmiz? Təəssüf ki, bu kontekstdə icbari təhsilin həlledici rolu uzun müddət diqqətdən kənar qalmışdır. Son vaxtlara qədər öz biznesini qurmağı düşünən insanlar üçün universitetlərdə (xüsusilə Biznesin idarə edilməsi sahəsində) və ya xüsusi kurslar şəklində sahibkarlıq təhsilinin verilməsi kifayət hesab edilirdi. Lakin aparılan araşdırmalar göstərir ki, bu təhsil yetərli deyil. İnnovativ sahibkarlığa həvəsin inkişaf etdirilməsi məktəblərdən başlanılmalıdır. Müvafiq olaraq, məktəb (xüsusən də ibtidai məktəb) uşaqlara sahibkarlıq haqqında məlumat əldə etmələri, sahibkarlıq fəaliyyətini öyrənmələri və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaları üçün məktəb daxilində mədəni və struktur şərait yaratmalıdır.

Məktəblər iş axtaranlar yerinə, iş yarananlar ordusu yetişdirməlidir. Buna görə də şagirdlər arasında sahibkarlıq bacarıqlarının inkişafına kömək edə biləcək ixtisaslı kadrlar, yəni müəllimlər hazırlanmalıdır. Çünki müəllim şagirdlərin öyrənmə keyfiyyətini müəyyən edən əsas amildir. Şagirdlərin yaradıcılıq qabiliyyətləri müəllimin sinifdə, tədris və təlimdə yaradıcı sərəhsinə əsaslanır. Bu onu deməyə əsas verir ki, yaradıcılıq qabiliyyətləri aşağı olan müəllimlər zəif innovatorlar yetişdirməklə cəmiyyətə böyük ziyan vururlar.

Sahibkarlıq təhsili fərdlərin və millətlərin iqtisadi və texnoloji inkişafının arxasında duran əsas amildir. Azərbaycanda sahibkarlıq təhsilinin verilməsi tədris prosesində hər zaman diqqətdən kənar qalır. Bu da yaradıcılıq qabiliyyətinin aşağı səviyyədə nümayiş etdirilməsi nəticəsində bir çox şagirdin yaradıcılıq bacarıqlarının boğulmasına gətirib çıxarır.

Öz peşəsini dərindən bilən pedaqoq şagirdlərin intellektual sferasını inkişaf etdirməklə yanaşı, həmçinin şagirdlərdə dəyişən mühitə uyğunlaşma bacarığını inkişaf etdirməyi, onlarda manipulyativ bacarıqları formalaşdırmağı, o cümlədən şagirdə öz imkanları daxilində cəmiyyətdə səmərəli fəaliyyət göstərməyə imkan yaratmağı qarşısına məqsəd kimi qoymalıdır. Bu məqsədlər nə qədər təqdirəlayiq səslənsə də, orta məktəblərdə şagirdlər arasında sahibkarlıq bacarıqları inkişaf etmədikcə, yuxarıda sadaladıqlarımıza nail olmaq çətin və ya qeyri-mümkün ola bilər.

Müasir dövrimizdə təhsil fərdlərin yaşaması və cəmiyyətin inkişafı üçün açar halına gəlib. Dövrimizdə təhsilin bu qədər böyük rol oynamağına baxmayaraq, hələ də orta məktəblərdə sahibkarlıq bacarıq və vərdislərinin formalaşması diqqətdən kənar qalır. Ali təhsil müəssisələrində sahibkarlıq müstəqil bir fənn kimi tədris proqramlarına salınmağa başlanmışdır. Bunun təqdirə layiq bir tədbir olduğunu qeyd edərək bildirmək istəyirəm ki, aşağı təhsil səviyyəsində sağlam təməl qoyulmadıqca, yuxarı pillələrdə təhsil

keyfiyyəti arzuolunan səviyyədə olmaya bilər. Elə buna görə də sahibkarlıq düşüncələrinin formalaşmasına daha erkən yaşlardan: orta məktəblərdən, hətta məktəbəqədər təhsil müəssisələrindən başlamaq lazımdır.

Beləliklə, orta məktəb təkcə gələcək kadr hazırlığının qurulduğu təməl deyil, həm də bütün təhsil sistemin uğur və ya uğursuzluğunun açarıdır. Maraqlıdır ki, insanların erkən yaşlarda öyrəndikləri gələcək həyatlarında mənimsədikləri biliklərin bünövrəsi olur. Təhsil sistemimizin məhsullarının ali təhsilli işaxtaran olması cəmiyyətdə hökm sürən aşağı yaşayış şəraitinin əsas səbəbidir. Bu onu göstərir ki, bir tərəfdən məktəb sistemindəki siyasət və təcrübələr, digər tərəfdən isə təhsil sistemi ilə mövcud iş yerləri üçün tələb olunan işə götürülə bilən bacarıqlar arasında narahatedici uçurum var. Beləliklə, məktəbi bitirənlər və ya məzunlar bəzi sahibkarlıq təcrübələrindən məhrumdurlar.

Sevindirici haldır ki, ümumi təhsil müəssisələrində tədris olunan “Texnologiya” fənni vasitəsi ilə ilkin sahibkarlıq vərdiş və bacarıqları şagirdlərə aşılanır. Belə ki, texnologiya fənninin Məişət mədəniyyəti bölməsinə aid olan V sinifdə “Ailə büdcəsinin formalaşması”, VI sinifdə “Ailə büdcəsinin formalaşması. Gəlir və xərclər”, VII sinifdə “Ailə xərclərinin təyin edilməsi. Qidalanmaya ayrılmış vəsait.”, VIII sinifdə “Büdcəyə qənaət. Şəxsi büdcə.”, IX sinifdə isə “Ailə büdcəsinin formalaşmasında sahibkarlıq fəaliyyətinin rolu” mövzuları şagirdlərdə ailə daxilində şəxsi büdcənin və ailə büdcəsinin formalaşması, həmçinin gəlir və xərclərin hesablanması kimi vacib sahibkarlıq biliklərinin formalaşmasına yardımçı olur. Mövzuların ailə təmsalında verilməyi heç də təsadüfi deyildir. Bilirik ki, ailə kiçik dövlət, mən deyərdim ki, elə dövlətin özüdür. Əbəs yerə “Hakimiyyətin yeganə mənbəyi xalqdır” ifadəsi işlədilmir. Ailə cəmiyyətin əsas özəyi kimi hakimiyyətin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilir. Bu mənada ailə hər şeyi əvəz edir. Məhz buna görə də Texnologiya dərslərində sahibkarlıq ideaları ailə daxilində özünü büruzə verir.

Odur ki, qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq və uğurla həyata keçirmək üçün “Texnologiya müəllimliyi” ixtisasını “Texnologiya və sahibkarlıq” ilə əvəz etmək daha məqsədə uyğundur və məhz bu yolla qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq olar.

Ədəbiyyat

1. A.Süleymanova “Təhsilin əsasları” 2014.
2. А.С.Лында «Методика трудового обучения» 1977 г.
3. Ş.Əhmədova, S.Abdullayev, Ə.Əliyev “Ümumitexniki fənlərin tədrisi metodikası” 2001.
4. «Примерение программы по учебным предметам технология 5-9 классы» Москва, 2010.
5. Ə.Məhəmətov “Əməyin elmi təşkili” 1985